

A Budapesti Művelődési

2

Arról, hogy a BMK helyi munkájában mi és hogyan történik, már eddig is esett szó. Itt is azzal folytathatnám a sort, amiben fővárosi színvonalúak: a huszonegynehány kis csoport közül (amelyeknek kétharmada a felnőttek) a Vándor Sándor, a Szabó Ferenc kórusral és a Fővárosi Énekkarral, a *Tóthné Petrás Anna* népi iparművész irányította szakkörrel, számtalan gyermekfoglalkozással, a rendezvények közül a kerület művészeinek kiállításai, közönségtalálkozóikkal; említhetem a Balázs Béla Stúdió, Andrzej Wajda, Sára Sándor filmjeiből és a filmvígjáték mestereinek műveiből rendezett műsorokat a jelenleg zajló gyermekfilmklubbal együtt, az élvonalbeli művészek közreműködésével tartott hangversenyeket, előadásteket, szombat délutáni gyermekműsorokat, író-olvasó találkozót, a József Attila Szabadegyetem kihelyezett tagozatát korunk irodalmi, művészeti irányzatairól. Mindez csak ízelet.

Igazából azonban helyi tevékenységükben sem ezekkel a – jóllehet kiemelkedő – programokkal válnak fővárosi színvonalú intézménnyé, hanem azért, ha mély és sokágú gyökeret eresztenek a lakótelepen, ha az itt élőket közösségekbe tudják szervezni a maguk eszközeivel. Nem hagyhatjuk el tehát azt a kérdést sem, hogy *mitől és miben kerületi* a BMK.

Indulásul helyes volt befogadni azokat a felnőttcsoportokat, amelyek korábban és másutt kezdtek működni. (Pl. a Reflex fotóklubot és képzőművészklubot a Gammától, a Szabó Ferenc kórust a kerületi tanácstól vették át.)

Érdemes azonban ezt a kérdést alaposabban is körüljárni.

Együtt gondolkodni az emberekkel

Valamikor Bibictelepnek hívták a környéket, olyan hepehupás, süppedékes vidék volt. A Fehérvári úti vonatfelüljárótól beljebb lakók csakugyan *vidéknek* is tartották, és lenézték az ittenieket. Akik ma vagy hatvanezren lakják e múltjára már nem is emlékeztető telepet, azokon nyoma sincs e vidékiségnek, otthonosan mozognak s igazodnak el a fővárosban – legalábbis látszólag. (Kultúráközvetítő szerepével a BMK is segíti őket ebben.) Sőt városi allűrjeik vannak. Jellemzőnek tartom erre azt az esetet, amikor

1/8

Központ

hírverésül az egyik jónevű pávakör tagjait felvonultatták a telepen népviseletben, csinnadrattázva, táncolva. A népművelők legnagyobb megdöbbenésére azonban a házból kinevették őket, csak néhány gyerek maradt a nyomukban, de „a bemutatóra” már azok sem igen merészkedtek. Ez lett a tömegesnek szánt propagandafogásból, melyre azóta is kissé szégyenkezve és örök tanulságul gondolnak.

Bizony nem könnyű közönséget verbuválni. Főként ha ez válik céllá, és nem néznek távolabbra. Sok okos megjegyzés, észrevétel bujt elő a BMK népművelőiből találkozásaink során, de mind közül azt tartom – számukra is és másoknak is – leginkább megszívlelendőnek, ami Kiss Benedeknél, a helyi részleg vezetőjével beszélgetve fogalmazódott meg bennünk: nem művelni kell az embereket, hanem együtt gondolkodni velük. Vajon ők eszerint munkálkodnak-e?

Tapasztalataim azt sugallják, hogy inkább a jövőnek és mindenekelőtt nekik maguknak szóló intés, figyelmeztetés ez. Egyelőre még ők is gyakran hajlanának afelé, hogy a házat meg kell tölteni. Egyelőre úgy tűnik, ez nem is olyan nehéz, hiszen tény: kicsi a ház. (Valójában éppen ilyenkor szokott kiderülni, hogy nem is olyan kicsi.) Ha a népművelő leleményes, s a gyerekekhez fordul, akkor mindenesetre rögtön könnyebb. Így lett ez a fél esztendő a BMK *gyermekéve*. S nemcsak úgy értve, hogy tavaly csakugyan gyermekév volt, nem is úgy, hogy az intézmény most teszi első lépéseit, hanem úgy, hogy gyermekek töltötték meg a termeit. Nem is igen történetelt másként, mert – s ez egy másik adalék a közönség arculatához – a felnőttek úgy tesznek, mintha művelődés iránti vágyukat még életükben a gyerekeikre akarnák testálni, ezzel pótolva mintegy saját művelődésbeli hiányosságaikat is. Beszélgettem fiatal anyával, akinek eszébe sem jutott bemenni a könyvtárba arra a két órára (!), amelyet a gyermekfoglalkozás idején csemetéjére volt kénytelen várakozni. Inkább ott csevegett a könyvtár előterében kifeladásig. Igaz, egyelőre a népművelők, könyvtárosok sem találtak ki okosabbat számukra. (Pedig legalább szóba ele-

- 1 Zene-mozgás
- 2 Esztétikatanfolyam népművelőknek
- 3 A szövőszakkör
- 4 Hidegtájkészítés

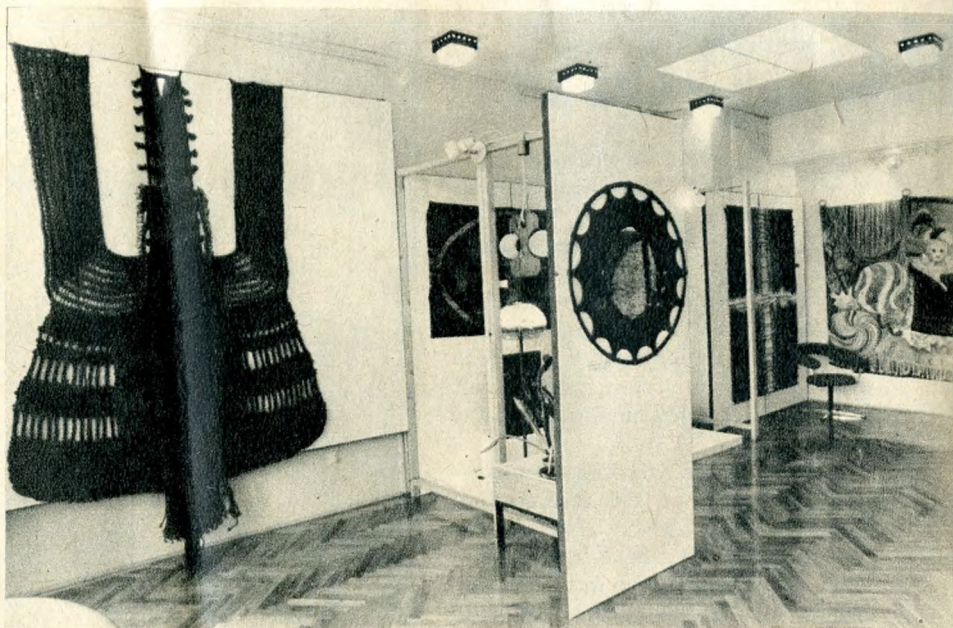
gyedhetnének velük.) Meg az is igaz, hogy az effajta traccsolás nem fölösleges, ismerkedés, összeemelegedés; születése ama vágyott telep közösségnek és közszellemnek, amely nélkül viszont minden szervezeti újítás, minden szorgalom ellenére sem válhat hiteles művelődési otthonná az intézmény.

De ne vágjunk a dolgok elébe, maradjunk még egy kicsit a gyerekeknél. Végül is nem kárhoztatandó, ha egy új intézmény velük indul, hiszen még propagandának, közönségfogásnak sem utolsó: lám, mennyi szülőt, hozzátartozót is magukkal hoznak a gyerekek. De főként azért helyes, mert valóban velük kell kezdeni a közművelődést, nem szabad őket magukra hagyni, vagy a tantervhez odatapadó iskolákra, ha ezek mégoly nyitottak is. Ha azt akarjuk, hogy ne kelljen mindig tömegesen előről kezdeni a munkát. Másrészt azért is szükséges velük foglalkozni, mert ők akarják. A gyerekekben — naponta látjuk, tapasztaljuk — ösztönös és olthatatlan vágy él a manapság oly gyakran emlegetett művelődésbeli „eredeti felhalmozásra”. S ebben a kerületben nincs úttörőház! Így hát semmiképpen sem feddésnek szánom az írottakat. Ha pedig azt is megnézzük, mit és hogyan csinálnak itt a gyerekekkel, akkor ismét azt kell megállapítanunk, hogy ebben is fővárosi szinten indultak el.

Ők azt mondják, egyelőre nem tesznek többet, mint egy hagyományos művelődési ház. Én most éppen azt szeretném megmutatni egy-két példán, amiben *többet, jobbat csinálnak*.

Csoportfoglalkozások

Részt vettem gyerekek foglalkozásaiban. Egyiken a tengerentúlon is nevet szerzett *dr. Kokas Klára* játszott a hat éven aluliakkal — szülők és nagyszülők társaságában — *zene-mozgást*, amelynek módszereiről és eredményeiről részletes ismertetőt is közreadott a Budapesti Népművelőben. Másikon *Forgács Péter* vezette a *gyermekgalériát*. Ő azt vallja, hogy nincs különállóan vizuális nevelés, csak kulturális nevelés, ráhatás van, s foglalkozásain — ahol a 6–10 éves gyerekeknek játszótársa a felnőtt vezető, akit nemcsak tegezhetnek, de véleményt is cserélhetnek vele — sokféleképpen cselekedhetnek: szóval, mozgással, festéssel, formázással, rajzolással. Vagy hadd említsem *Tihanyi Katalin gyermek-színhátszökevényét*, ahol bámulatra méltó rögtönzésekben nemcsak a gyermeki képzelet szabadulhat fel, s ölt testet ötletek garadájában, hanem a bölcsőbb felnőtt barát irányításával felsugárzik a tizenéve-

A XI. kerület iparművészeinek kiállításáról

sek legvaskosabb és legkritikusabb valóságérzéke, -látása is, életre érlelve, nevelve őket. Bevallom, az is nagyon tetszett nekem, hogy a foglalkozások vezetői — ha nem is mindig — a gyerekekben nemcsak a leendő felnőttet látják, hanem önmagukat, s ők illeszkednek bele a gyermeki világba, amelyre egész életünkben vágyakozva és szeretettel emlékezünk, mert az emberöltő nagyobbik felére merítettünk belőle élményt és erőt. Hogy mennyire alkalmazkodnak a gyermekekhez, arra nagyon jellemző, hogy a gyermekszínházok a Két Lottit játsszák, mert van közöttük egy ikerpár. De hogyan játsszák! Nem egyszerűen a könyvet dramatizálva, hanem inkább újraélve-írva. Itt már nem a produkció a lényeg — noha nem szorul ki céljaik közül, sőt minden megmozdulásukat serkenti, hogy majd bemutató is lesz, ha beérik —, de mégis fontosabb (úgy tűnt, a gyerekeknek is) az odáig vezető út, amely tarthat akár egy teljes esztendeig is, mégsem válik számukra fárasztóvá, unalmassá, éppen ellenkezőleg.

Egy korcsoporttal följebb lépve, a tizenhat-tizenennyolc évesek *ifjúsági klubjában*, amelyet *Brüll Edit* irányít — aki főfoglalkozása szerint vállalati népművelő, s éppen ezért kérték fel a zömében szakmunkástanulókból és szakközépiskolásokból vagy pályakezdőkből álló társaság élére —, hasonló együttélést, -gondolkodást tapasztaltam vezető és vezetettek között. Ezek a fiatalok azért járnak ide, mert nincs hová menniük, pontosabban olyan hely nincs, ahová az ő kis zsebpénzüikkel, jövedelmükkel beülhetnének, sem olyan, ahol ne éreznék feszélyezve

magukat. Itt az első teendő éppen ennek a feszültségnek a feloldása: a fiatal klubvezető közjük vegyül, asztalfocizik velük; akad néhány babrálnivaló (bűvös kocka, tévéfoci stb.), amelyet rögtön kézbe vehet a belépő, hogy első zavarát elrejtse, s van néhány társasjáték, amelynél akár szó nélkül is lehet ismerkedni. Innen indulnak, s ma még csak annyi a céljuk, hogy a lassan fel- és összeemelegedő csoportosulások önkéntelen beszélgetései mellett némi kulturális áruválasztékot is kínálva (pl. a *Nyakkendő nélkül* című sorozatot neves személyiségekkel való találkozásul), „kihozni belőlük magukból a cselekvést, segíteni, hogy fölfedezzék saját vágyaikat.” Ma még nagyon nehéz befolyásolni, hogy mivel foglalkozzanak. Ezért nagyon fontos közel kerülni hozzájuk, kitudni belső normáikat, elfogadtatni velük a máséit. Így kerül akaratlanul is előtérbe az illem, amely által nemcsak egymást lesznek képesek elviselni, megérteni, becsülni, hanem magukénak fogják érezni a klubot, a berendezést stb. Először csak néhány fős társaságok alakulnak, később ezek a csoportok egymással is barátságra lépnek (pl. közös táborozáskor). Először tíz, most már negyven tagú a klub, de „átmenő forgalma” egy-egy este meghaladja a hetven-nyolcvanot is. Sajnos, nincs lehetőség olyan elemi szükségletük kiélésére, mint a táncolás, mert kicsi a ház, nincs mód a csöndes és zajosabb övezetek elszigetelésére. Másfelől: egyelőre valósággal védik ezt az alakuló-formálódó kis közösséget a külső csoportoktól. Jelentkezett például már két társaság is, zenekedvelők, rajzolni szeretők, sokkal biztosabb önismeret-

tel, sőt öntudattal. Éppen az választotta el őket – kölcsönösen – a klubtól, hogy egy fokkal előbb jártak. Hogy akkor miért nem fogadták be őket önálló közösségként a BMK-ba? Ismét azért, mert kicsi a ház.

Ki a falak közül!

Ez az ifjúsági klub is mutatja, hogy a jelenlegi – zömében művészetekhez vagy más alkotó tevékenységekhez vonzó – aktivitás megtartása mellett két irányba is tovább lehet fejleszteni a BMK munkáját.

Az egyik az, amiről szintén Kiss Benedekné beszélt. Olyan foglalkozásokat, programokat szervezni, indítványozni, amelyek erőteljesebben hatnak az *életmódra*, a mindennapi életre. Ilyen volt például a karácsonyi ünnepekre való felkészítés (kinek mit és hogyan ajándékozunk, mit főzünk, hogyan tálalunk?), amelyet egyaránt szívesen fogadtak gyermekek, ifjak és öregek, még tapasztalt háziasszonyok is. Az életmód kérdéseiről mostanában elég sokat hallunk, olvassunk, ezek nem kívánnak részletezést.

A másik fontos irány a *személyes* kapcsolatteremtés a lakótelepiekkel. Erről többek között *Scheiring* Vilma, a kerületi csoport tájékoztatói előadója beszélt. Ő is inkább vágyként említette, mert az irodai munka (nekik kell gépelniük, levelezniük stb. is), az apró-cseprő teendők miatt nem jut elég idejük e termékeny kapcsolat kiépítésére. Ehhez persze kiegészítő személyzetten kívül arra is szükség lenne, hogy a főhivatású népművelők se bújjanak el a közönség elől se a rendezvények mögé, se a falak közé, hanem – miként a *Bemutatkozunk* sorozatban is tették, vagy a kerületi iskolák, pártkörzetek,

üzemek látogatásakor – igyekezzenek személyesen is találkozni minél több emberrel. (Az említett sorozatot például meg is lehetne fordítani: az üzemek, iskolák, brigádok mutatkozzanak be a BMK-ban, legyenek házigazdái egy-egy programnak.) A főhivatású népművelőknek is célszerű rendszeresen részt venniük a próbákon, csoportos foglalkozásokon, rendezvényeken. S aztán ki a falak közül! Ez akár jeligéjük is lehetne. A nemrég megalakított társadalmi vezetőség tagjai is hozzásegíthetik őket a telepikkel való személyes kapcsolatokhoz. Sőt! Mivel úgyis kicsi a BMK: népművelői közreműködhetnének *lakó(házi)klubok* létrehozásában is, útjukat egyengetve az első lépéseknél. De működtethetnének ilyet iskolában is, mint például a csepeliek teszik. A kisgyermeküket délutáni foglalkozásaikra elkísérő szülőket már említettem. Bizonyára még sok más alkalmat lehetne sorolni a kapcsolatteremtésre. Ide tartozhat az is, hogy a földszinti előcsarnok csellengő ifjú látogatóival ismerkednek meg közelebbről. (Érdemes. Az egyik tizennégy-tizenöt éves fiúról megtudtam, hogy szülei disszidáltak, itt hagyták őt a nagyszülőkre, közben a nagyanyja is meghalt, s most alighanem a nagyapja neveli. . . Nem, nem züllött el! Vasárnap délelőtt ott láttam ezt a lógó karú, csalinkázó kamaszt a gyermekszíni-játszó csoportban. Az estéivel viszont nem tud mit kezdeni. Egy felnőtt segítségével, ha rábíznák, lehet, hogy maga köré szervezné a többiekét is valamilyen hasznos időtöltésre.)

Az intézményi oldal mellett (amely ebben az összefüggésben az *eszközök* világa) az emberekkel és közvetlen művelődésükkel (a *cellal*) való törődés, vagyis a személyes és eleven kapcsolatok adják

meg azt a teljességet, amelyre végső soron az integrációval is törekszünk. Népművelő számára aligha lehet szebb és fontosabb a hivatásában, mint éppen ez, amelytől a szervezés és egyéb bizony sokszor eltántorítanak bennünket, s miattuk olykor célt is tévesztünk.

Azt hiszem, éppen ideje felismernünk, hogy annak a szó szerint is négy fal közötti népművelésnek, amely oly soká tartott bennünket karanténban, véget kell vetnünk, s a közművelődésnek – miként ez a művelődéstörténet legerőteljesebb, legsebbebb korszakaiban mindig is volt – újból nyitott, szabaddá kell válnia. S ez megköveteli, elkerülhetetlenné teszi, hogy a népművelőnek ne a saját vagy a mások irodájában kelljen eltöltenie munkaidejének nagyobb részét, hanem a művelődők között – vagy éppen azok között, akik még nem művelődnek. Mert az igaz ugyan, hogy nem művelni kell az embereket, hanem együtt gondolkodni velük, de helyes gondolkodásra – kivált a mi tudatosságra törekvő társadalmunkban – nevelni nem lehet művelődés-műveltség nélkül, s számunkra, népművelők számára az életnek éppen ez a szelete jelöltetett ki a társadalmi munkamegosztásban. S ha ez így lesz, akkor talán minden, aminek ott a helye, az ott zajlik a ház falai között; ami meg nem fér el közöttük, annak is találunk helyet kívülük, sőt nemcsak helyet találunk működésünkhöz, hanem társakat is.

A BMK-ban dolgozó népművelőknek megvan az a két tulajdonságuk, vagy munkálkodnak megszerzésén, amely mindehhez nélkülözhetetlen: a nyitottság és a műveltség. Nyitottság a társadalom szükségletei, az emberek igényei, vágyai, az új előtt; és műveltség: ember- és szakmaismeret, világnézeti meggyőződés és tudatosság. Lajstromba szedhetném még számtalan ötletüket, adhatnék is néhányat. (Például a könyvárudát szervesen programjaikba kellene illeszteniük: író-olvasó találkozók, dedikáltatásokkal, műsorral, diázással, hiszen ott a diaflex mellette; az előteret is sokoldalúbban lehetne hasznosítani, mint erre már számos példa akad máshol.) Biztos vagyok benne azonban, hogy ha belelendülnek, ennél ők sokkal többet is kitalálnak. Megemlíthetném, milyen okosan élnek az olyan felkínált lehetőségekkel, amilyen a Hanglemezgyártó Vállalattal és néhány folyóirat szerkesztőségével való együttműködés a lemezklubjuk, a filmklubjuk és néhány más foglalkozás esetében. Azt hiszem, végenincs felsorolások nélkül is nyilvánvaló, hogy bár a Budapesti Művelődési Központ nem Pompidou-palota, mégis fővárosához méltó szerepet tölt be, ilyen tevékenységet folytat. **Kajdi Béla**

A díszítőművészeti kör kiállítása (J. F. felvételei)

